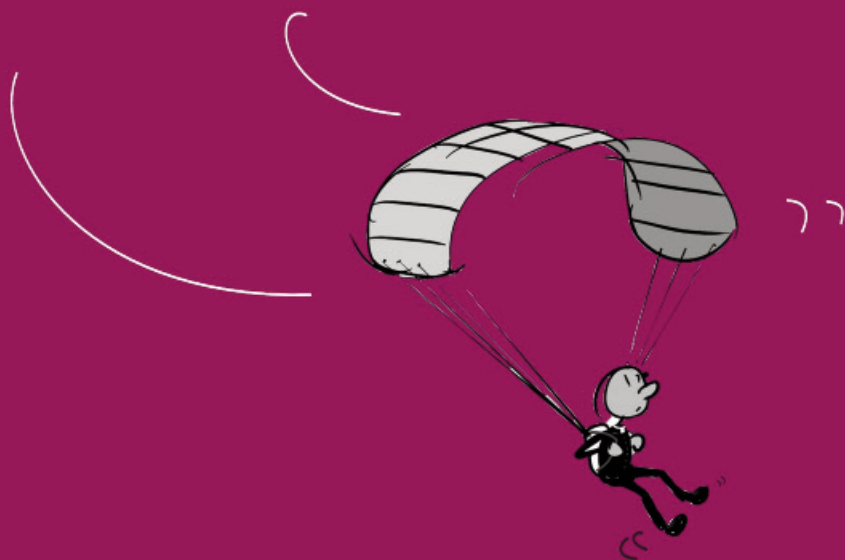

30
ANYS

quaderns

VENTS DE CANVI
L'Església davant
els signes dels temps

VENTS DE CANVI
L'ESGLÉSIA DAVANT ELS SIGNES DELS TEMPS

F. Javier Vitoria

INTRODUCCIÓ	3
1. EL CONCEPTE «SIGNES DELS TEMPS»	5
1.1. L'ús	5
1.2. El significat	9
1.3. Els signes del Regnat de Déu a «les experiències de contrast»	11
1.4. Els pobres i el discerniment dels signes dels temps	13
2. QUATRE SIGNES ACTUALS DEL REGNAT DE DÉU	16
2.1. Les desigualtats del món	16
2.2. L'emancipació de les dones	20
2.3. El pluralisme cultural	22
2.4. La cultura democràtica	25
2.5. Punt final	27
NOTES	29
QÜESTIONS PER A LA REFLEXIÓ	31

Als qui estan cremats,
als qui estan tips,
als cansats o senzillament avorrits
amb les formes de procedir de l'Església institucional.
Amb la il·lusió que l'esperança suscitada pel Vaticà II
pugui renéixer aviat
des de les cendres de la seva derrota.

F. Javier Vitoria, és capellà de la diòcesi de Bilbao. Professor jubilat de la Facultat de Teologia de Deusto. Professor convidat a la UCA de El Salvador. Membre del consell de direcció de la revista *Iglesia Viva*. Ha publicat en aquesta col·lecció: *Iraq, guerra preventiva?* (Quadern núm. 117), *Cristianisme bel·ligerant amb la injustícia. Manifest als 20 anys de CiJ* (Quadern núm. 100) i *Un ordre econòmic just* (Quaderns núm. 87). És membre de l'equip de Cristianisme i Justícia.

INTERNET: www.cristianismeijusticia.net • Dibuix de la portada: Roger Torres • Imprès en paper i cartolina ecològics • Edita CRISTIANISME I JUSTÍCIA • Roger de Llíria, 13 - 08010 Barcelona • tel: 93 317 23 38 • fax: 93 317 10 94 • info@fespinal.com • Imprimeix: Edicions Rondas S.L. • ISSN: 0214-6495 • ISBN: 84-9730-286-9 • Dipòsit legal: B-4.227-2011 • Febrer 2012

La Fundació Lluís Espinal li comunica que les vostres dades estan registrades a un fitxer de nom BDGACIJ, titularitat de la Fundació Lluís Espinal. Només es fan servir per a la gestió del servei que us oferim i per mantenir-vos informat de les nostres activitats. Podeu exercir els drets d'accés, rectificació, cancel·lació i oposició dirigint-vos per escrit a c/ Roger de Llíria 13, 08010 Barcelona.

INTRODUCCIÓ

«Correspon a tot el poble de Déu, sobretot als pastors i teòlegs, amb l'ajuda de l'Esperit Sant, escoltar atentament, discernir i interpretar els diferents llenguatges del nostre temps, i saber-los valorar a la llum de la paraula de Déu, a fi que la veritat revelada pugui ser percebuda cada vegada més a fons, més ben entesa i més adequadament presentada.» [GS 44a]

«El vent bufa allà on vol; en sents la remor, però no saps d'on ve ni on va. Així mateix passa amb el qui neix de l'Esperit» (Jn 3,8). Amb aquestes paraules Jesús de Natzaret convida Nicodem a escoltar la veu de l'Esperit de Déu. És la seva *conditio sine qua non* per a néixer novament i entrar al Regne de Déu (cf. Jn 3,3.5). Una invitació semblant del seu Senyor arriba fins a l'Església del segle XXI en aquests temps tan extensos de cruïlles i tan atordits en les crisis. Però amb una particularitat: l'Alè de l'Esperit no és un vent poderós que «arrenca matolls i neteja els camins de segles de destrosses» contra la justícia i la llibertat, com hem cantat tants cops gràcies a la inspiració de José Antonio Labordeta. Tampoc no sembla que sigui veritat que «la llavor dels nous temps arriba amb les ventades», com cantava Carlos Cano en memòria d'aquell gegant de la solidaritat amb els pobres i testimoni de l'Evangeli que va ser Diamantino García. L'Alè del Déu del Regne i de Jesús de Natzaret té més aviat la intensitat sonora del xiuxiueig d'aquella brisa suau que el profeta Elies va sentir a la muntanya de l'Horeb (cf. 1Re 19,9-12). Si fem cas a Dolores Aleixandre, l'Església necessitarà escoltar «la veu d'un silenci tènue»¹ en una època i en un espai agitats per vents huracanats de tota mena. Tasca gens senzilla enmig de l'aldarull ensordidor. I, malgrat tot, d'una importància vital per a ella.

Amb sensibilitat evangèlica i una saviesa que recorda la dels parape-nistes, l'Església ha sabut identificar la veu del «Vent de Déu», esbrinar on bufa i en quina direcció per deixar-se moure per ell, i no per “altres aires”, tot i que bufin des de la cúria vaticana. I si algú se sent molest per aquesta al·lusió a la cúria, l'invito a recordar una lliçó de la història recent de l'Església: el Concili Vaticà II, sota la direcció de l'Esperit Sant, va tirar endavant amb l'oposició dels poders fàctics de la cúria vaticana i després de rebutjar alguns dels esquemes inicials que els curials havien preparat per al debat i l'aprovació conciliar. L'Alè de Déu és l'únic aire capaç de convertir l'actual enfonsament de la institució eclesial en el vol de la sacramentalitat salvífica per a la humanitat

[cf. LG 1] i d'impulsar novament l'Església rumb als espais del Regne per acollir-lo i servir-lo. Aquest quadern està escrit amb la intenció de compartir amb els companys i les companyes de taula de Jesús aquesta convicció: vents de renovació recorren l'Església impulsats per la Veu de Déu.

L'Alè de Déu ve embolcallat en els vents forts de canvi que avui recorren el nostre món. Unes vegades topant, unes altres esquivant, però sempre pugnant amb altres corrents poderosíssims que pretenen sufocar-los per perpetuar "el desordre establert" en el qual vivim. En aquest crucial context històric, l'anunci del Regne de Déu no podrà ser anunciat si no va acompanyat «del testimoni de la potència de l'Esperit Sant, present en l'acció de la comunitat cristiana al servei dels seus germans i germanes, en els punts on aquests es juguen la seva existència i el seu futur» (Pau VI, *Octogesima Adveniens* 51). Entenem els signes dels temps com els ecos de l'Alè murmurador de Déu i subratllem la importància de la seva *indagació* i *discerniment* perquè una Església renascuda de nou pugui testimoniar la potència de l'Esperit, complint avui la seva missió d'anunciar i instaurar el Regne de Déu, sent ella mateixa a la terra «la llavor i el principi d'aquest regne» [LG 5].

1. EL CONCEPTE «SIGNES DELS TEMPS»

L'ús de concepte «signe dels temps» és molt recent en l'Església. Només té cinquanta anys. El 25 de desembre de 1961 Joan XXIII el va introduir en el llenguatge del magisteri, per primera vegada i en un context històric crucial per a l'Església, mitjançant la Constitució *Humanae Salutis*, que convocava el Concili Vaticà II. «Seguint la recomanació de Jesús, quan ens exhorta a distingir clarament els signes... dels temps (Mt 16,3) —escriu el papa Roncalli—, Nos creiem entreveure, enmig de tantes tenebres, no pocs indicis que ens fan concebre temps millors per a l'Església i la humanitat.»²

1.1. L'ús

Pau VI també utilitzarà la noció com a clau de la renovació de l'Església:

«Això no significa que pretenguem creure que la perfecció consisteixi en la immobilitat de les formes, de què l'Església s'ha revestit al llarg dels segles; ni tampoc en el fet que es faci refractària a l'adopció de formes avui comunes i acceptables als costums i a l'indole del nostre

temps. La paraula, avui ja famosa, del nostre venerable Predecessor Joan XXIII, de feliç memòria, la paraula *aggiornamento*, Nos la tindrem sempre present com a norma i programa; l'hem confirmada com a criteri directiu del Concili Ecumènic, i ho recordarem com un estímul per a la sempre renaixent vitalitat de l'Església, per a la seva sempre vigilant capacitat d'estudiar els signes dels temps i per a la seva sempre

jove agilitat d'examinar-ho tot i quedar-se amb el que és bo (1Te 5,21); i això, sempre i a tot arreu.» [*Ecclesiam Suam* 19]

Finalment, el Concili Vaticà II, no sense protagonitzar un fort debat a l'aula conciliar,³ la consagrarà definitivament per a la vida eclesial.⁴ La Constitució Pastoral sobre l'Església en el món actual postularà la indagació dels «signes dels temps», com a tasca pròpia de tot el poble de Déu, amb una transcendental triple finalitat: a) respondre als interrogants de cada generació;⁵ b) percebre la presència i els plans de Déu en la història;⁶ i c) fer intel·ligible a l'home d'avui la veritat revelada.⁷

Convé aturar-se i reflexionar sobre un parell d'afirmacions del Concili que avui corren el perill de ser oblidades i fins i tot de ser negades a la pràctica.

1.1.1. Auscultar, discernir i interpretar els signes dels temps

El Vaticà II afirma taxativament que és una tasca pròpia de «tot el poble de Déu» auscultar, discernir i interpretar els signes dels temps, tot i que reconegui als bisbes i als teòlegs un paper principal en aquesta tasca [cf. *GS* 44a]. Indirectament, el Concili està recordant que el discerniment eclesial de la voluntat de Déu (què és allò que reclama de «tot el poble de Déu» en unes circumstàncies històriques determinades per al bé del seu Regne) és una exigència intrínseca del seguiment de Jesús, que ningú a l'Església no ha d'oblidar, impedir o negar.

Per això cal qualificar d'impròpies de la tradició conciliar algunes de les

afirmacions del Codi de Dret Canònic sobre els consells de pastoral diocesans. D'acord amb l'eclesiologia de comunió del Vaticà II, el consell de pastoral hauria de ser l'òrgan principal d'expressió de la comunió i la coresponsabilitat d'aquesta Església local o diòcesi. Cap altre organisme diocesà no representa «tot el poble de Déu» millor que ell. Consegüentment sembla lògic que sigui el lloc eclesial preferent on aquesta porció del poble de Déu és convocada per a auscultar, discernir i interpretar els signes dels temps d'una manera coresponsable, amb la finalitat d'anunciar i instaurar el Regne de Déu en aquell territori, sent-ne ell mateix el germen i el principi [cf. *LG* 5].

Davant la imatge canònica d'una Església piramidal, no hi ha control jurídic de l'exercici del seu poder

No sembla, doncs, presentable que la constitució del consell de pastoral depengui de l'arbitri del bisbe i no sigui normativa en la vida de les Esglésies locals, com succeeix amb la del consell del presbiteri, que sí que ho és (c. 495), ni que el vot del consell sigui merament consultiu i no deliberatiu (cf. *CIC* 511; 514). El mateix despotisme i la mateixa qualitat del vot es tornen a repetir amb ocasió dels consells de pastoral parroquials (cf. c. 536). Som davant la imatge canònica d'una Església piramidal, molt allunyada de la conciliar. La jerar-

quia en els seus diferents nivells –des del més elevat (el bisbe) fins al més baix (encarregat de la parròquia)– està en condicions de fer i desfer a la seva voluntat. No hi ha res que li ho impedeixi. Per una raó ben senzilla: no hi ha controls jurídics en l'exercici del seu poder. L'Església es converteix així en un camp abonat per als excessos dels *ottavianis* de torn.

Els defensors d'aquest disbarat s'acostumen a parapetar rere l'afirmació que l'Església no és una democràcia, per a tot seguit deixar anar una sèrie de raonaments pseudoteològics. Cada dia que passa aquest discurs em sembla més tediós, més estrany per a la sensibilitat dels homes i les dones d'avui, i trobo més inconsistent la seva justificació teològica i menys evangèlics els interessos des dels quals s'elabora i manté. La manca d'entitat dels consells de pastoral debilita la comunió en l'Església, ja que, com diu la Nota explicativa prèvia de la *Lumen Gentium*, el sentit de la comunió «no és el d'un afecte indefinit, sinó el d'una realitat orgànica, que exigeix una forma jurídica i que, alhora, està animada per la caritat».

La meua llarga experiència com a conseller em diu que el decaïment i la pèrdua progressiva de vitalitat dels consells de pastoral tenen l'origen en una certesa que de manera creixent es va obrint pas entre els seus membres a mesura que van transcorrent les sessions: són convocats pel bisbe per a un tràmit sense entitat real per a la vida de la diòcesi. El que és realment important ho decideixen en un altre indret els manaies de sempre. Molta gent bona i capaç s'avor-

reix, es cansa i abandona perquè ja no creu que el consell serveixi per a res.

1.1.2. «El principi de vida» de l'Església

Recentment González Faus ha recordat que el Vaticà II va ensenyar que «la veritable Església de Crist “perdura” en l'Església catòlica, però no s'hi identifica» [LG 8], i que «aquest ensenyament és precisament, i significativament, el que amb més afany pretenen desmuntar els qui no accepten el Vaticà II»⁸. Avui potser urgeix recordar un ensenyament complementari del Concili, que igualment es pretén deixar de banda: l'Església catòlica romana no és el Regne de Déu, sinó tan sols qui l'anuncia, qui el serveix, el seu germen i el seu principi [cf. LG 5]. Com ja s'ha dit més amunt, res d'això no serà possible sense escoltar l'Esperit, que és «el principi de vida o ànima» de l'Església [cf. LG 7g:4] i sense escrutar els signes dels temps. Però novament he d'insistir amb el Concili en un aspecte que es pretén ocultar: l'Esperit és l'ànima del Cos de Crist que constitueix el poble de Déu i als qui tenen autoritat a l'Església els «competeix abans que res no extingir l'Esperit, sinó d'examinar-ho tot, i retenir el que és bo (cf. 1Te 5,12 i 19-21)» [LG 12].

La imatge pública de l'Església catòlica contradiu i oculta aquest ensenyament conciliar. Qui la contempli des de fora no serà capaç de sospitar aquestes paraules del Concili. Més aviat sembla que l'Esperit només és «principi de vida» per a la jerarquia i, tirant curt, només per al Papa. Tot allò que quedi fora de les consignes oficials és reprimint o

prohibit pels jerarques, sense intentar examinar-ho tot per quedar-se amb el que és bo. El risc d'extingir l'Esperit és creixent en l'Església catòlica romana. S'ha renunciat al diàleg com a únic mitjà evangèlic de buscar la veritat i de crear comunió, i s'ha optat per la imposició amb el "corró" del poder i de l'amenaça, que no té res a veure amb Jesús (cf. Lc 22,24-27). Les qüestions debatudes a l'interior de l'Església (per exemple, la moral de la vida, el paper de la dona, l'elecció i la designació de bisbes, la democratització de les estructures eclesials, la figura històrica dels preveres, el model d'evangelització i de presència pública de l'Església, etc.) pretenen liquidar-se per la força d'un poder despòtic i la renúncia a l'exercici de l'autoritat evangèlica de la veritat. Amb la imposició i el despotisme com a procediments no hi ha condicions per al discerniment dels signes dels temps, que demanava Jesús (cf. Mt 16,3). El risc de confondre esperits aliens a Jesús amb senyals del Regne de Déu és altíssim.

Hi ha un risc molt alt de confondre esperits aliens a Jesús amb senyals del Regne

Els qui així actuen ho poden fer —no hi ha cap dubte!— amb molt bona voluntat, com Pere recriminant Jesús camí de Cesarea de Filip (cf. Mc 8,27-33); o encegatats per interessos de dominació religiosa, com els qui van acusar Jesús d'expulsar dimonis amb el poder de

Beelzebul (cf. Mt 12,22-28). El resultat final sempre és el mateix: trenquen la canya esquerdada i apaguen el ble que vacil·la en contra de l'Esperit del Servent (cf. Mt 12,20). Quan s'actua d'una manera semblant, sempre es desobeeix el Senyor. I més encara si es traspassa la seva prohibició expressa d'«arrencar el jull» (cf. Mt 13,29).⁹ En aquestes circumstàncies només es pot dissentir per a reformar l'Església.¹⁰

1.1.3. Dimensió pneumàtica i carismàtica de l'eclesiologia

Estic convençut que aquesta forma d'actuar es deu a una por polifacètica que tenalla l'Església oficial. I no oblidem que, segons el Nou Testament, el contrari a la fe és precisament la por. Víctor Codina, en un llibre dedicat a l'Esperit, ha inventariat les pors eclesials en setze apartats.¹¹ El denominador comú de tots aquests agents que fan tanta por és que la seva mera presència qüestiona el poder i els privilegis dels servidors de l'aparell eclesiàstic. Aquests, com els fariseus i els saduceus de l'època de Jesús, li reclamen un senyal del cel, que molt probablement confonen amb «la Glòria de Bernini» per a poder-hi confiar (cf. Mt 16,1-3). Però els senyals de la novetat del Regne i del seu Esperit que Déu ens ofereix són sempre "terrens" o *humans*, ja que en cas contrari no serien per a nosaltres; necessàriament *ambigus*, ja que desvelen i oculten, al mateix temps, la presència de Déu en la història; *controvertits*, ja que no són els que els éssers humans naturalment esperem; i, finalment, *impurs*, ja que invariablement estan tacats pel fang de la història humana.

La institució eclesial necessita recuperar pràcticament la fe en l'acció vivificant, animadora i orientadora de l'Esperit en tot el Poble de Déu. En una paraula, la dimensió pneumàtica i carismàtica de l'eclesiologia. «El punt de partida de la doctrina de l'Església ha de ser la doctrina de l'Esperit Sant i dels seus dons.» Així ho escrivia J. Ratzinger fa quaranta-tres anys, sortint al pas del risc d'una eclesiologia elaborada exclusivament a partir de la humanitat de Crist. I afegia:

«Crist segueix present mitjançant l'Esperit Sant amb la seva obertura, amplitud i llibertat que no exclou de cap manera la forma institucional, però que sí en limita les pretensions i impedeix que s'equipari amb les institucions mundanes.»¹²

Els símptomes de la negació pràctica de la dimensió pneumàtica de l'Església són la unilateralitat en la presa de decisions, el silenciament dels discrepants, la repressió de tota novetat, la prohibició de l'assaig en l'acció pastoral i evangelitzadora, l'acotament dels espais de llibertat, etc. Tots ells són indicadors d'una Església institucional sense límits en les seves pretensions i que, en el funcionament, s'equipara amb les institucions mundanes d'encuny autocràtic.

En fidelitat a la seva dimensió pneumàtica l'Església catòlica necessita urgentment establir, en tots els seus estaments, mitjans veritables i eficaços d'indagació i discerniment comunitari dels signes dels temps, que li obrin el camí d'una reforma que, com a institució terrena i humana, necessita constantment (cf. UR 6).

1.2. El significat

Des del Vaticà II fins avui l'expressió «signes dels temps» s'ha convertit tendencialment en una de les categories fonamentals de la teologia emergent post-conciliar, per a definir particularment les relacions de l'Església i del món. De tota manera, no sempre s'utilitza amb el mateix significat.

Generalment es consideren signes dels temps aquells fenòmens socials i culturals que, com a conseqüència de la seva generalització i gran freqüència, caracteritzen una època determinada i expressen les necessitats i les aspiracions de la humanitat. Són fenòmens impactants que donen senyals de formes d'existència humana més justes i més dignes. La seva significativitat no està sobreafegida des de fora pels qui els llegeixen com a tals, sinó encarnada en la realitat històrica. La tipicitat, els indicis de temps millors que assenyalen, el consens col·lectiu que desperten i la seva irreversibilitat constitueixen alguns dels criteris per a identificar-los.¹³

Els signes del temps
caracteritzen una època,
expressen les necessitats
i les aspiracions
de la humanitat

Aquest és el significat més habitual que la noció té en els textos del Vaticà II. Sobretot en la *Gaudium et Spes*. Fins al moment conciliar, l'Església havia

estat enfrontada amb la modernitat. Insensible i immutable davant els canvis experimentats al món, vivia tancada en si mateixa per no contaminar-se i no caure en la temptació del canvi. La qüestió dels signes de l'època va tenir dos efectes molt saludables per a l'Església:

1) Es va percebre com una crida d'atenció i, fins i tot, com un senyal d'alarma. Alguna cosa no anava bé en l'Església. Els canvis del món modern eren una demanda implícita de canvis en l'Església.

2) Es va acceptar com un indicador per al reconeixement favorable dels valors de la modernitat (democràcia, drets humans, desenvolupament econòmic, transformacions socials socialdemòcrates, racionalitat científica, etc.), i com un impuls per a una millor adaptació eclesial a les societats modernes.¹⁴ Implícitament, la qüestió dels signes dels temps es va convertir en un antídoto contra la por dels «vents de canvi», que sempre condueix indefectiblement a sufocar l'Esperit.

Però hi ha un altre ús de la noció que em sembla més decisiu per a la vida de l'Església. D'acord amb el significat de Mt 16,1-3, l'expressió «signes dels temps» s'hauria de reservar per als signes del Regnat de Déu. Coincideixo amb Luis González-Carvajal quan afirma que els signes dels temps «no són, per tant, signes dels temps actuals, sinó signes dels últims temps. En conseqüència, no tots els trets característics d'una època són "signes dels temps", sinó únicament aquells en els quals es manifesta la salvació»¹⁵.

1.2.1. El discerniment

En conseqüència, en el discerniment dels signes dels temps, l'Església busca «saber què fer en el moment actual per què es duiguin a terme els temps anunciats per Jesús»¹⁶. El poble de Déu indaga i discerneix els signes dels temps per saber com va la nostra història amb relació al Regnat de Déu que Jesús va anunciar i va fer present. És a dir, per albirar quin és l'estat de la justícia i el dret en el món (cf. Jr 23,5; 33,15; Is 11,4-5); per avaluar si hi ha bones noves per als pobres en aquesta terra (cf. Lc 4,16-19); per verificar si en el segle XXI Déu aparta els poderosos dels seus trons i exalta els humils, si omple de béns els pobres i fa que els rics se'n tornin sense res (cf. Lc 1,51-53); per comprovar si la fraternitat humana marxa segons allò que el Déu del Regne, «Pare/Cap de la família del món», havia previst.¹⁷

La mística d'ulls oberts, de la qual tant hem parlat aquests últims anys, necessita l'aliment del discerniment dels signes dels temps per mitjà de l'Evangeli. De tota manera hem de reconèixer que sovint sembla que l'Església i les comunitats eclesials estiguem als núvols, i el Senyor passa per davant i no el veiem. La ingent tasca de respondre «als perennes interrogants de la humanitat sobre el sentit de la vida present i futura i sobre la mútua relació entre ambdues» [cf. GS 4 i 11], reclama una Església experta en els senyals de la vigència del Regne de Déu entre nosaltres fins a fer-los seus. L'exercici del discerniment conciliar dels signes dels temps «va obrir els ulls» a l'Església, que va passar de condemnar el món modern a beneir-lo. Aquest canvi de pràctica ecle-

sial m'evoca la història de Balaam, que, contractat pel rei moabita per a maleir Israel, va acabar beneint-lo, no sense abans haver-se vist obligat per Déu a «baixar de la somera» (cf. Nm 22-24)¹⁸.

La capacitat per a detectar senyals del Regne enmig de les ambigüitats ha d'amarar la vida eclesial de dalt a baix

La capacitat per a detectar senyals del Regne enmig de les ambigüitats del nostre present ha d'amarar la vida eclesial de dalt a baix. L'Església no és el recinte on l'Esperit es manifesta d'una manera exclusiva i és administrat burocràticament. L'Església «dels signes» és com un “radar” que descobreix i assenyala aquelles realitats del nostre món en què l'Esperit del Regne s'està manifestant, molt sovint sense que els seus mateixos protagonistes en siguin conscients. Els comportaments eclesials no haurien de tornar a reflectir una eclesiologia de “la ciutadella emmurallada”, protegida del món i enfrontada a ell. Sinó irradiar una eclesiologia del «dit que assenyala» el pas de Déu per la història, ja que, com va recordar el Vaticà II, el seu Regne ja és present parcialment entre nosaltres [cf. *GS* 39].

1.2.2. *El Regnat de Déu*

No pretenc de cap manera confondre el Regnat actual de Déu al món amb la seva meta universal. Seria unilateral con-

templar el Regnat de Déu únicament en la seva consumació escatològica. De la mateixa manera, és erroni identificar el Regnat de Déu amb les seves anticipacions històriques. El Regnat de Déu actua en la història d'una manera oculta i conflictiva. Les seves anticipacions són la immanència del Regnat escatològic de Déu i el Regnat esdevenidor és la transcendència d'aquestes anticipacions que són objecte de fe i experiència. Aquesta comprensió prohibeix tant situar el Regnat de Déu en un més enllà que no tingui relació amb la vida terrestre com identificar-lo amb una situació determinada de la història. Sense la contrafigura transcendent del Regnat de Déu, les seves anticipacions perden el seu punt d'orientació. Sense les anticipacions immanents del Regnat el seu futur transcendent es convertiria en una mera il·lusió “utopista”. Per això l'Església, en el seu servei al Regnat de Déu, ha de posar en pràctica l'obediència a la voluntat de Déu, que transforma el món, i la pregària per la vinguda del Regne. Així ho fem cada vegada que diem el «Parenostre».¹⁹ I així ho van fer els primers cristians quan suplicaven, amb la petició *maranatha!*, la segona vinguda del Senyor perquè interrompés el seu patiment.²⁰

1.3. Els signes del Regnat de Déu a «les experiències de contrast»

Aquesta concepció qualitativa o kairològica del temps no ha de significar que la indagació i el discerniment dels signes dels temps s'hagin de dur a terme exclusivament en les qualitats positives de cada època. Tal comportament seria

un error gravíssim, fruit d'una concepció fonamentalista dels «vents de canvi» i cegament optimista del progrés, tan injuriada per W. Benjamin o per J. B. Metz. L'Església necessita aprendre a desxifrar el que en la negativitat del nostre món hi ha de signe (en perill o negat, [aparentment] vençut o crucificat) del Regnat de Déu. Per a desvelar-ho i defensar-ho. Tal exercici ve exigit per la saviesa de la creu.

Jesús de Natzaret és el Signe Primordial del Regne, que fa intel·ligibles als ulls de la fe els signes de Déu. Però el Signe dels signes va ser en el seu temps signe de contradicció (cf. Lc 2,34) i va tenir la gent dividida (cf. Jn 7,43). No van suportar ni que assenyalés el que el Déu del Regne no volia –una religió encobridora de la injustícia (cf. Mt 9,10-13)– ni que s'enfrontés amb els dimonis en nom del Regnat de Déu (cf. Mc 1,24; 5,7). L'eliminaren clavant-lo en una creu. Després de la seva resurrecció la figura humana del Signe Primordial serà per sempre el Crist crucificat, força i saviesa de Déu (cf. 1Co 1,18-25).

El discerniment dels signes dels temps és una tasca perillosa i al mateix temps salvadora per a l'Església

Aquesta saviesa invita constantment l'Església a indagar i discernir signes dels últims temps en aquestes experiències humanes que s'han anomenat «ex-

periències de contrast» i que assenyalen el que Déu no vol²¹ o allò diabòlic del nostre món que s'oposa al Regnat de Déu. La llum del Crucificat desemmascara allò que les forces dominants del nostre món neguen o amaguen de la realitat, recorrent a discursos «sensats i raonables» per justificar i consolidar el seu domini. Desvela el que realment està succeint al món però que resta ocult per desig dels poderosos.

Precisament aquesta saviesa de la creu impedeix que el discerniment dels signes dels temps sigui una tasca innòcua per a l'Església, convertint-la en perillosa i al mateix temps en salvadora per a ella. Segons la sentència de l'extracanònic Evangeli de Tomàs (*Logion* 82), Jesús diu: «Qui estigui a prop meu, està a prop del foc; qui estigui lluny de mi, està lluny del Regne». El perill i l'amenaça constitueixen, recorda J. B. Metz, la situació bàsica de l'Església en el món:

«Allà on el cristianisme està cada vegada més arrelat i es fa més suportable; allà on resulta més fàcil de viure i es converteix per a molts en una sublimació simbòlica del que, de totes maneres, succeeix i del que, en aquesta mesura, determina el món, allà el seu futur messiànic és dèbil. Per contra, allà on resulta difícil de suportar i es mostra rebel; allà, doncs, on promet més perill que seguretat, més desarrelament que protecció, allà es troba sens dubte més proper a aquell que sembla haver dit: "Qui estigui a prop de mi, està a prop del foc; qui estigui lluny de mi, està lluny del Regne."»²²

1.3.1. Anticipacions històriques del Regne de Déu

La saviesa crucificada dels senyals del Regne no evita el sentiment de perplexitat que tan sovint causa la constatació de l'aparent inevitabilitat del que succeeix i la persistència de les injustícies estructurals, que tantíssimes víctimes humanes i destrosses ecològiques produeix. Però atorga la seva energia divina per a la superació d'aquest estat d'ànim en tant que descobreix les possibilitats viables d'un futur encara inèdit, és a dir, les possibilitats viables que cada moment històric guarda per al futur de la humanitat.

Aquesta saviesa identifica senyals de vida del Crucificat als “corredors de la mort” del nostre món, i capacita per al descobriment més gran: en les esquerdes d'aquest sistema de mort hi ha signes de vida; en aquest immens mar ple de naufragis hi ha gent que se les enginya i s'organitza per navegar; enmig de l'ull de l'huracà ja s'albiren “illes d'esperança” cap a on dirigir el rumb; a l'interior del captiveri sorgeixen “zones alliberades”; enmig de l'apatia generalitzada hi ha encara capacitat d'indignació ciutadana; en les nostres societats de servents s'inventen xarxes de llibertat; a les barriades de la perifèria de la cultura satisfeta es promouen pràctiques alternatives per al veïnat global... Totes aquestes realitats són anticipacions històriques del Regne de Déu. Trobar-les facilita seguir al peu del canó sense llançar la tovallola o cremar-se. Aquesta trobada renova energies. Justament permet seguir apostant, ja en el present, per un futur que té tota la fragilitat del que encara no existeix i del que no és demos-

trable ni manipulable. Aquesta trobada ens permet seguir esperant l'arribada d'un Regnat de Déu que sempre es retarda; ens impulsa a negar-nos a deixar ningú per impossible; a esperar amb una confiança tossuda i activa que el germen del Regnat de Déu segueix actuant en un mateix i en els altres.

1.4. Els pobres i el discerniment dels signes dels temps

Luís González-Carvajal proposa tres criteris hermenèutics per al procés de discerniment del presumpte signe dels temps: l'anàlisi sociològica, l'anàlisi teològica i la indagació de la seva capacitat significativa en el nostre univers espiritual o, almenys, per a aquells homes i dones que no empresonen la veritat amb la injustícia (cf. Rm 1,18)²³.

1.4.1. Anàlisi sociològica

La teoria del coneixement ens ha ensenyat que no hi ha lectures neutrals o innocents de la realitat. Ni tampoc dels signes dels temps. Tot és segons el color del vidre amb què es mira, diu l'aforisme castellà. Tot és segons el dolor amb el qual es mira, rectificarà amb molta raó Mario Benedetti. Totes les nostres mirades van precedides d'una lent de contacte anomenada precomprensió, “fabricada” amb materials diversos: els nostres interessos vitals i grupals (sense interès no hi ha cap possibilitat de coneixement), el nostre bagatge cultural i ideològic, la nostra situació social i, fins i tot, la nostra pròpia psicologia. La clau de l'èxit de la mirada consisteix a aconseguir que aquesta

inevitable precomprensió no es converteixi en perjudici que domestiqui la nostra lectura. I per a aquesta finalitat resulta imprescindible prendre consciència de la possible existència de presupòsits inconscients que ens poden fer tornar cecs, que fan que colem el mosquit i ens empassem el camell (cf. Mt 23,24).

No hi ha lectures neutrals o innocents dels signes dels temps

Però, a més, sempre es mira la realitat des d'algun indret territorial o social. En aquest sentit es pot afirmar que no hi ha una mirada ideal extraterritorial des de la qual observem el que succeeix al nostre voltant. No hi ha, per tant, mirada sense condicionaments. La crisi econòmica actual no es contempla de la mateixa manera des d'Alemanya que des de Grècia; a l'Ibex 35 no se li fa el mateix cas des de l'edifici de la Borsa de Madrid que des dels tuguris de la Cañada Real; una sentència judicial de desnonament no es reconeix de la mateixa manera a l'oficina bancària que a l'habitatge embargat.

1.4.2. *Anàlisi teològica*

Tota aquesta mena de condicionaments afecten el discerniment dels signes dels temps. Segurament, la mirada del Vaticà II sobre el món modern i la seva recerca dels signes dels temps va estar condicionada per una gran empatia cons-

cient vers la modernitat, però, a més i d'una manera més inconscient, per l'eurocentrisme, la mentalitat burgesa i la visió democratacristiana de la realitat. La història posterior mostra clarament com s'ha dut a terme la recepció del concili –per animar o sufocar l'esperit conciliar– des d'uns altres condicionaments. En aquest sentit escrivia fa uns quants anys Gustavo Gutiérrez:

«La recepció [del concili] suposa una certa alteritat, que en aquest cas es dona entre el context històric de l'església a l'Amèrica Llatina i el món europeu, des del qual parteix la mirada universal del Concili [...] No és possible oblidar, malgrat tot, que aquesta recepció té una clara i necessària mediació, que passa per l'acceptació de l'exigència conciliar d'estar atents als signes dels temps. En el cas de l'església llatinoamericana, això suposa mirar cara a cara la inhumana situació de la pobresa i opressió en què viu la immensa majoria del poble d'aquest continent i ser sensible a la seva aspiració d'alliberament. Però això no es podrà fer verdaderament si aquestes realitats no són confrontades amb el missatge del Regne de Déu.»²⁴

1.4.3. *Indagació*

L'Evangeli, recomana alguna perspectiva per a la indagació i el discerniment dels signes dels temps? Em sembla que indirectament sí. Segons va constatar el mateix Jesús històric (cf. Mt 11,25), la situació dels pobres ofereix una perspectiva privilegiada per a la percepció i el discerniment dels signes del Regnat

de Déu. L. Cornie va expressar aquesta dada evangèlica amb la fórmula: «el privilegi hermenèutic de les persones i dels pobles oprimits», que ha estat titllada d'ambigua.²⁵ Segurament no es pot resoldre teòricament el contenciós que planteja la crítica de la fórmula. Però seria molt important assolir, almenys, el consens següent: l'hermenèutica dels pobres és “privilegiada”, tot i que no sigui “exclusiva”, «perquè és la que més necessitat té d'escoltar l'Església».

Des d'aquest assentiment és relativament fàcil deduir-ne aquest altre: l'Església d'avui, per a exercir el discerniment dels signes del temps, neces-

sita inexcusablement situar-se en el lloc de les víctimes generades per la globalització capitalista. En aquest lloc se li “obriran els ulls” i trobarà un accés imillorable a la revelació dels senyals del Regnat de Déu. Tots ells preludien vents de canvi, que travessen fronteres religioses i culturals buscant que un altre món sigui possible i no tan sols necessari; que “el veïnat global” assoleixi a tot arreu un estadi superior de desenvolupament humà integral, un desplegament global de la justícia, de la llibertat, de la fraternitat i de la pau; que els éssers humans siguem d'una altra manera, vivint a un nivell més humà.

2. QUATRE SIGNES ACTUALS DEL REGNAT DE DÉU

A la llum poderosa que, provinent dels pobres, il·lumina les tenebres del nostre món,²⁶ em permeto proposar quatre signes actuals dels nous temps inaugurats per Jesús de Natzaret: les desigualtats del món, l'emancipació de les dones, el pluralisme cultural i la democràcia. Segurament no són els únics. N'hi ha d'altres. Sens dubte. Però els proposats em semblen els que l'Església té avui més necessitat d'atendre i obeir. Cada un d'ells és una oportunitat per a renéixer de l'Esperit, que es presenta a tot el poble de Déu i no únicament a la jerarquia de l'Església, si bé aquesta, òbviament, s'hauria de sentir més urgida en la seva responsabilitat per l'Alè de Déu que contenen els vents de canvi.

2.1. Les desigualtats del món

«La crisi econòmica que colpeja els nostres països després de temps de creixement i benestar ens pot fer tornar més cecs del que ja érem.» Amb aquestes paraules, Rafael Díaz-Salazar inicia un llibret sobre les desigualtats internacionals.²⁷ La seva al·lusió a la nostra ceguesa crònica i el seu crit –justícia ja!– confirmen la meua vella convicció que la pobresa del món és el signe més gran el Regnat crucificat de Déu. No hi ha res com la desigualtat estructural i obs-

cena del nostre món que posi més en evidència que el Regnat de Déu no va segons el previst.²⁸ Res; ni tan sols el relativisme moral, per molt d'afany que posem a denunciar-lo a temps i a des-temps. No hi ha res comparable, ho diré amb paraules de Jaime Gil de Biedma, al «dolor de tants éssers injuriats, rebutjats, degradats al darrer graó, pobres bèsties que avancen esllomant-se per un camí hostil, sense saber on van i qui els mana, sentint a cada passa rere seu aquell esbufec ofegat i al clatell aquell

baf calent que és el vertigen de l'instint, la por de la desbandada, animal endavant, cap endavant, aixecant-se per tornar a caure de morros, per rendir-se finalment, i entregar l'ànima perquè ja no poden ni carregar-la.» Res com la brutal injustícia del nostre món no certifica millor la conclusió del poeta barceloní: «Així és el món i així són els homes».

Per a tot el poble de Déu aquesta descomunal *ecumene* de dolor hauria de ser, per contrast, signe del permanent anorreament històric del misteri de la pietat de Déu (cf. 1Tim 3,16). I els pastors i els teòlegs hauríem de contribuir al seu discerniment. En aquesta comunitat de sofrents es prolunga privilegiadament per a l'Església la comunicació silenciada del Déu/Amor que descendeix fins a nosaltres. En aquesta multitud d'éssers humans, posats com un crist, s'activa la memòria i l'actualització històriques de l'esdeveniment del Calvari. En els «commovedors plors inaudibles dels qui no esperen ja res de ningú...», l'Església pot identificar ressons dels gemecs i els dolors de part de la nova creació nascuda de la matriu divina de l'Esperit (cf. Rm 8,14-27).

«Aquest immens dipòsit de patiment humà» és metàfora vivent de Jesús crucificat i, al mateix temps, signe del misteri de la impietat i de la injustícia dels homes (cf. Rm 1,18). Assenyala exactament allò que els poderosos del món, és a dir, la patronal, els banquers, els directius dels bancs centrals i els polítics que comparteixen amb ells la ideologia neoliberal, tracten d'ocultar sigui com sigui: l'idol de mort que el capitalisme ha generat.

2.1.1. *El Capitalisme: «realitat fonamental»*

L'advertiment de Joan Pau II sobre el perill de caure en «una idolatria del mercat» no va fer el seu efecte fa vint anys. Altres interessos i preocupacions eclesíastics van posar sordina a aquestes paraules profètiques del Papa. Ara ha arribat el moment de parlar alt i sense embuts del capitalisme com una de les màximes referències religioses de la cultura occidental del nostre temps. La crisi econòmica que patim ha posat de manifest, per si encara en quedava algun dubte, que el verdader absolut del nostre món globalitzat és el Capital. El poder d'unió i relació del diner ha substituït funcionalment el de la religió. La «realitat fonamental» que ho determina tot ja no és Déu, sinó el capitalisme. *Mammon* ha tornat en versió capitalista i avui més que mai és l'antagonista per antonomàsia del Déu cristià (cf. Mt 6,24).

La crisi econòmica ha posat de manifest que el verdader absolut és el Capital

Si l'Església del segle XXI fa seu aquest signe del Regnat de Déu, no n'hi haurà prou amb els discursos sobre la necessitat d'una economia al servei de les persones, com han fet recentment els bisbes bascos en una impecable pastoral col·lectiva. Tampoc no n'hi haurà prou amb exigir «una nova i més pro-

funda reflexió sobre el sentit de l'economia i de les seves finalitats, a més d'una profunda revisió amb amplitud de mires del model de desenvolupament, per corregir les seves disfuncions i desviacions», com fa Benet XVI en la seva encíclica *Caritas in veritate* (núm. 32). Per a complir la seva vocació de «germen i principi del Regne de Déu», l'Església necessita forçosament mirar cap al seu interior. Al poble de Déu li cal purificar la seva fe en el Déu del Regne davant el perill que corre d'oferir a l'«emperador» divinitzat, sense resistència i sota noves vestidures, el sacrifici prescrit.²⁹ El signe de les desigualtats humanes situa l'Església davant la tasca de rastrejar la idolatria en les seves pròpies files i institucions, ja que des de fa molt temps també ella està sotmesa al poder del diner i en el seu si habita una apostasia encoberta. No té una altra forma de començar a desfer-se de les seves complicitats en la barbàrie de la pobresa del món.

El signe de les desigualtats obliga a l'Església a mirar cap al seu interior

El discerniment del signe de les desigualtats del món suggereix la visió del capitalisme de mercat com la versió actualitzada del quart regne imperial del llibre de Daniel. El capitalisme actual no s'«antropomorfïtza», sinó que es «zoomorfïtza» com una bèstia terrible, espantosa i molt forta, que amb dents enormes de ferro menja, tritura i trepit-

ja les sobres amb les seves peülles (cf. 7,7). Però, al mateix temps, recorda a l'Església la crida a ser «germen i principi» del cinquè regne de la visió del profeta, un regne «antropomorfïtzat» com a «fill d'home» que procedeix de Déu (7,13-14), i l'«estil de govern» del qual busca un programa mundial de justícia global.³⁰

Si el poble de Déu fa seu aquest signe, els seus membres se sentiran convidats a «antropomorfïtzar» més i més el seu estil de vida allunyant-se dels estils «zoomorfïtzats» patrocinats pel capitalisme. Així ens veuen: «Els cristians volen transformar les nostres respectables llars musulmanes en mercats. [...] Volen que comprem aquells verinosos productes seus que no tenen altre propòsit real que convertir-nos en una nació de rumnants. La gent es passa el dia ficant-se porqueria a la boca en comptes de resar a Al·là».³¹

2.1.2. Igualtat i fraternitat universal

Una igualtat i una fraternitat universals sense conseqüències per als membres de les esglésies riques és literalment una estafa per a les expectatives de les víctimes de les desigualtats del món. No n'hi ha prou amb el simple sentiment favorable a l'alliberament de les situacions endimoniades de l'exclusió i de la marginació. També els de Gèrasa van mostrar-se partidaris que Jesús alliberés l'endimoniat del seu esperit immund, ja que ningú no podia retenir-lo, ni tan sols amb cadenes. El seu error va ser creure que la victòria sobre el dimoni no tindria conseqüències per a ells. Quan van comprovar que havien recuperat un veí,

però s'havien quedat sense els seus porcs, demanaren a Jesús que se n'anés del país (cf. Mc 5,1-20). Algun cop, amb una punta d'ironia he apostrofat: i és que, ja se sap, dels porcs, com de la nostra qualitat de vida, se n'aprofita tot. No n'hi ha prou amb el sentiment. Necessitem estils intempestius de vida austera i solidària que afavoreixin una civilització alternativa, fraterna, igualitària i lliure. I el cristianisme proporciona energia i saviesa per a intentar-ho i esperar-ça d'assolir-ho.³²

A més, el signe de la desigualtat remet a una actuació alternativa en el mercat. Hi ha moltes coses que els membres del poble de Déu podem fer –i de fet estem fent– per facilitar canvis en l'àmbit de l'economia: defensar l'existència d'alternatives per a sortir de la crisi,³³ promoure el comerç just, discriminar les empreses que trafiquen amb les persones per abaratir costos, fomentar empreses d'economia social, possibilitar la responsabilitat social corporativa de les empreses, promoure banques ètiques, etc.

Però voldria insistir en un aspecte que he defensat altres vegades. L'Alè de Déu busca avui experts en economia que, sense por, es deixin moure i dirigir per la seva força a la recerca d'alternatives al model econòmic actual. Ho haurien de tenir molt en compte les *Business Schools* que tant proliferen últimament en les institucions universitàries catòliques. En la mesura que facin seu aquest signe, és a dir, el converteixin en sang de la seva sang i carn de la seva carn, descobriran que, amb l'existència de departaments d'ètica ben dotats, no n'hi ha prou per a garantir el

servei de la institució universitària al Regne de Déu. Fora que s'assumeixi institucionalment que «no hi ha ètica perquè sapiguem què és el “bé”, sinó perquè hem viscut i hem sigut testimonis de l'experiència del mal. No hi ha ètica perquè hom compleixi amb el seu “deure”, sinó perquè la nostra resposta ha sigut adequada, tot i que mai no pugui ser prou adequada. No hi ha ètica perquè siguem “dignes”, perquè tinguem dignitat, perquè siguem persones, sinó perquè som sensibles a l'indigne, a la indignitat, als exclosos de la condició humana, als infrahumans, als qui no són persones»³⁴.

2.1.3. Gestos simbòlics

Finalment, el signe de la desigualtat és una invitació a fer gestos simbòlics que facin pensar i generin visions d'un altre futur. Pràctiques que evoquin la devolució del mercat a Déu i la seva no pertinença al Capital. D'una manera semblant a com la pesca miraculosa de Jesús (cf. Jn 21,1-11) va pretendre significar la devolució del llac a Déu, en proclamar que el mar de Tiberíades no era de Roma sinó de Déu, i el llac no era d'Antipes sinó de Jesús.³⁵

Per tancar aquest punt proposaré un gest simbòlic que m'ha suggerit una notícia de premsa. La monja Nora Nash s'ha convertit aquests últims anys en la visitant més xocant dels despatxos de les grans corporacions. Els directius de Goldman Sachs, British Petroleum i Lockheed Martin, entre altres, s'han vist obligats a escoltar els seus suaus però implacables retrets. Ella i les seves germanes franciscanes han optat per l'acti-

visme accionarial, per obrir-se camí fins a les altes instàncies, una pràctica que consisteix a adquirir participacions d'empreses per a intervenir en les seves juntes d'accionistes. Així es té la possibilitat de parlar cara a cara amb aquells qui prenen les decisions contra les quals es vol protestar. És un tipus de protesta que practiquen als Estats Units els diversos col·lectius del moviment *Occupy Wall Street*. I que també ha adquirit notorietat a Espanya mitjançant campanyes com l'anomenada «BBVA sense armes», que condemna les inversions que aquesta entitat financera ha fet en indústries d'armament.³⁶

Els gestos d'activisme accionarial s'haurien de generalitzar entre les autoritats de l'Església catòlica

M'encantaria que aquest gest d'activisme accionarial es generalitzés entre les autoritats de l'Església catòlica. Com a pas previ, cada institució (diòcesi, orde religiós, organització catòlica, etc.) hauria de fer pública la seva participació accionarial a les empreses que cotitzen al mercat borsari. Un cop els comptes del poble de Déu s'haguessin deixat clars, el màxim responsable de cada institució eclesial (el Papa, el bisbe, el superior provincial o general, etc.) es convertiria en un activista a les juntes d'accionistes, recordant-hi, per exemple, alguns dels criteris ètics de la doc-

trina social de l'Església. No tinc cap dubte dels efectes beneficiosos que aquest activisme, tan evocador del de Jesús al temple de Jerusalem, tindria per als pobres del món. Ells es mereixen que tinguem la il·lusió que aquest gest simbòlic es dugui a terme i es multipliqui, tot i que, malauradament, costa fer-se il·lusions que sigui així.

2.2. L'emancipació de les dones

La llarga lluita de les dones per la seva emancipació és un altre important signe dels temps que l'Església ha de fer seu. Les dones han estat secularment víctimes del patriarcat. Un sistema cultural de dominació en el qual, com escriu Manuel Castells:

«L'home es va reservar el poder, la producció i la guerra, i la dona va haver d'assumir la resta. D'aquesta divisió històrica del treball en sorgiren dues cultures, una dominant, l'altra dominada, que es van convertir en essències a través dels mites del masculí i del femení, fins a semblar-nos que això era natural. És clar que hi hagué constants rebel·lions, tant individuals com col·lectives. Perquè l'organització de la societat no determina totalment el que pensa i fa la gent. Però l'estat, en qualsevol de les seves formes, incloent-hi l'església com a part integrant, es va encarregar de tornar les coses al seu lloc. [...] Això és el patriarcat. D'allà venim tots, els nostres prejudicis i la nostra forma de ser. I així s'han fet les dones com a cultura col·lectiva i com a personalitat individual.»³⁷

2.2.1. *L'ordre patriarcal*

Malgrat que la vida de les dones ha canviat més en els últims cent anys que en els tres mil anteriors, l'ordre patriarcal segueix cobrint amb la seva allargada ombra la història que construïm. Per a corroborar aquesta afirmació en tenim prou amb la constatació empírica que les dones són les més empobrides del món: el 67% dels pobres del món són dones. Però, a més, convé no oblidar que en la major part del món les dones hi surten perdent per ser dones: se les discrimina no solament en l'accés als llocs de decisió econòmica i política, sinó també en l'accés als béns bàsics, com ara l'alimentació, l'educació i la salut; i a més a més, una de cada tres dones és maltractada físicament i/o sexualment al món.³⁸

El signe de l'emancipació de les dones posa de manifest, per contrast, que l'ordre patriarcal és potser la figura històrica més vella de l'antiregne de Déu. I ens precisa que les dones són sobretot les "vicàries" de Crist al nostre món, ja que majoritàriament els «commovedors plors inaudibles dels que ja no esperen res de ningú...» són seus.

El moviment d'alliberament de les dones comporta vents de canvi

Les històries emancipadores de les dones són relats de resistència i transformació d'aquell poder inhumà que infrahumanitza la condició de les dones i deshumanitza la condició dels homes.

Les seves conquestes són senyals de les seves victòries parcials sobre «el poder d'allò inhumà»; anticipacions històriques de la irrupció del Regnat de Déu d'una manera semblant a com ho va ser l'activitat alliberadora i antidemoníaca de Jesús de Natzaret o la victòria de Crist ressuscitat sobre tots els poders còsmics de dominació, anunciada per la predicació paulina (cf. Ef 1,20-22).³⁹

El moviment d'alliberament de les dones comporta vents de canvi i provoca experiències «de l'alè de l'Esperit» en l'Església perquè neixi de nou com a «germen i principi del Regne». No li resultarà gens senzill reconèixer aquest signe del Regne, que irradia des dels marges de la tradició dominant androcèntrica i patriarcal que amara la institució eclesial. Fer-lo seu li exigeix conversió, canvi de pràctiques i de mentalitat.

2.2.2. *El patriarcat eclesial*

El patriarcat eclesial és una de les formes més consistents d'aquesta estructura de dominació cultural, ja que s'entén a si mateix com a divinement establert. Els homes del govern eclesial diuen que el seu poder ha estat delegat per Déu i que l'exerceixen per mandat diví. A més, fins a temps molt recents les dones s'han tingut a l'Església com a inferiors als homes mentalment, moralment i físicament, creades només parcialment a imatge de Déu, i fins i tot com a símbol envilit del mal. I, en contrast amb tot això, han sigut despersonalitzades com un ideal romàntic i asexual, la plenitud del qual radica especialment en la maternitat. Encara avui les dones ocupen

un espai marginal en la vida oficial de l'Església catòlica: estan excloses de la plena participació en el sistema sacramental, dels centres eclesials on es prenen les decisions més importants, s'estableixen lleis i s'elaboren símbols, dels rols de lideratge públic eclesial. És a dir, les dones estan majoritàriament i necessàriament en l'Església, però amb un valor limitat.⁴⁰ La situació em sembla insostenible. En les actuals condicions haurem de reconèixer, almenys, que l'Església ho posa molt difícil a les dones perquè la contemplin com a «germen i principi del Regne».

Moltes vegades he pensat que l'Església va fer molt més per l'abolició de l'esclavitud el dia que va nomenar prevere un esclau que quan va reconèixer com a paraula de Déu la carta a Filèmon, en la qual Pau li prega que rebi l'esclau Onèsim com un germà estimat. Aquell gest simbòlic no va posar fi a l'esclavitud al món, però va generar la visió que un altre món de llibertat universalitzada era possible. Avui el signe de l'emancipació de les dones reclama de l'Església institució una pràctica simbòlica semblant, que reconegui el potencial emancipador que la causa feminista té per a tota la humanitat, i generi la visió que és possible un altre món en el qual la causa feminista s'hagi universalitzat *de facto*.⁴¹

2.2.3. Una revisió important i urgent

Aquesta nova pràctica eclesial només serà possible si va precedida de la revisió de l'androcentrisme inculat en la tradició catòlica. Amb aquesta finalitat el diàleg amb les aportacions crítiques i positives de la teologia feminista resul-

ta imprescindible. Tancar-se amb pany i forrellat després d'una lectura fonamentalista de la doctrina eclesiàstica només aconseguirà retardar alguns canvis que l'Església catòlica necessàriament ha de fer, si vol actualitzar la seva vocació sacramental [cf. LG 1]. Les autoritats eclesiàstiques poden aprendre de la seva pròpia història amb les dones. No en va han revisat i rebutjat la proposta de Tomàs d'Aquino sobre la naturalesa defectuosa de la dona (cf. STI, q.92, a.1, ad.1). O m'equivoco?

Indico tres espais teològics la revisió dels quals em sembla més important i urgent:

1) Un llenguatge sobre Déu que usa de manera exclusiva, literal i patriarcal termes masculins.⁴²

2) Una teologia de la creu que ha servit per a reforçar el sistema de submissió patit per les dones.⁴³

3) Una utilització d'imatges al·legòriques i simbòliques de l'Escriptura com a normatives i arquetípiques de l'essència de la feminitat i la masculinitat, que oculta el rostre de les dones de carn i os, la seva existència quotidiana i la ferida lacerant de la seva discriminació.⁴⁴

Els vents de canvi s'amaren de l'Alè de Déu que empeny la jerarquia a anar més enllà de l'actual construcció eclesiàstica del ser dona, que de cap manera no és capaç de donar cos en la història al flux d'alliberament i justícia que el Regnat de Déu hi ha introduït.

2.3. El pluralisme cultural

Una de les moltes paradoxes que caracteritza el nostre món és que la creixent

globalització va acompanyada de noves diferenciacions culturals i religioses. Cosmopolitisme i particularitat no són realitats oposades, sinó complementàries. Ens trobem en una època de diferències entrelaçades. Les diverses cultures presents en el nostre món no solament coexisteixen les unes amb les altres, sinó que, a més, mantenen entre si relacions dinàmiques que, com ens recorda un informe de la UNESCO, necessitem i hem d'aprendre a orientar no cap a una confrontació, sinó cap a una coexistència fecunda i una harmonia intercultural.⁴⁵

Avui aquest *desideratum* es troba molt amenaçat. Occident promou d'una manera tan pertinaç com dominadora el model cultural nord-americà per tot el món. El Nord ric pretén universalitzar amb una incontinència inaudita el seu model cultural. L'encant i la riquesa de la diversitat van cedint davant la fulminant ofensiva de l'estandardització, l'homogeneïtzació i la uniformització. «Tothom percep al seu voltant que la coartada de la modernitat serveix perquè tot es doblegui al nivell d'una estèril uniformitat. D'una punta a l'altra del planeta s'imposa un estil de vida semblant, expandit pels mitjans i prescrit insistentment per la cultura de masses. De La Paz a Uagadugú, de Kyoto a Sant Petersburg, d'Orà a Amsterdam, les mateixes pel·lícules, les mateixes sèries televisades, les mateixes informacions, les mateixes cançons, els mateixos eslògans publicitaris, els mateixos objectes, la mateixa roba, els mateixos cotxes, el mateix urbanisme, la mateixa arquitectura, el mateix tipus d'apartaments, sovint moblats i decorats de forma idènti-

ca...»⁴⁶ Aquesta classe d'universalització cultural s'ha guanyat el qualificatiu de "cocolonització".⁴⁷

Urgeix orientar les relacions interculturals cap a una coexistència fecunda i harmònica

La interculturalitat com a projecte sociopolític en el qual de manera intencionada i planificada es conjuguen: a) el respecte per la diversitat cultural preexistent i la seva assumpció; b) la recreació de totes i cadascuna de les cultures presents; i c) l'emergència d'una nova síntesi, no ha abandonat encara l'estat dels assajos teòrics de laboratori o de la reclamació de drets pendents. De tota manera, resulta cada dia més urgent i necessari caminar en aquella direcció.

2.3.1. Identitat cultural

Cada vegada més sovint Occident rep la negativa de les altres cultures a identificar modernització amb occidentalització. Un cop i un altre li recorden que la seva pretensió d'universalitzar la seva cultura és *falsa*, perquè menysprea el fet de la diversitat cultural; *immoral*, perquè oculta dintre seu la pretensió d'un poder imperialista; i *perillosa*, perquè manté d'una manera fonamentalista el caràcter innegociable de la seva visió de valors com el progrés, la tecnologia, la democràcia i, sobretot, el mercat econòmic mundial. L'oposició a aquesta violència cultural està donant lloc a una

recomposició del món en el qual particularment la consciència d'ètnicitat juntament amb la consciència femenina són els seus subjectes més actius. Una onada d'indigenisme i de ressorgiment de les cultures no occidentals recorre el nostre planeta. Però, amb ella, les banderes i altres símbols d'identitat cultural (com les creus, les mitges llunes, les formes de cobrir-se el cap, les religions, etc.) han recobrat una inusitada importància. Persones individuals i grups humans descobreixen identitats noves o velles, que estan disposats a defensar fins i tot fins a l'extrem de fer guerres contra enemics nous o vells. És creixent el risc del «xoc de civilitzacions» (S. P. Huntington) o de «xocs entre cultures» (F. Fernández Buey), les dimensions del qual poden arribar a ser molt considerables.

L'autoritat eclesial ha de reubicar-se en el món com una Església universal culturalment policèntrica

Des de la marginalitat de les cultures amenaçades, el pluralisme cultural es percep com un signe del Regnat de Déu, com una oportunitat històrica (com un *kairòs*) per a l'actualització durant el segle XXI de la inversió de la lògica de Babel esdevinguda durant Pentecostès (cf. Ac 2,1-11). L'emergència de l'Esperit de Déu en totes les cultures reclama i possibilita avui un projecte d'harmonia intercultural per al nostre món.

Si fa seu aquest signe dels temps, l'autoritat eclesial haurà de fer front a un canvi gegantí en la mateixa configuració històrica de l'Església. Haurà de transitar per noves rutes culturals, deixar de ser una Església de cultura excessivament monocèntrica i eurocèntrica i reubicar-se en el món com una Església universal culturalment policèntrica (J. B. Metz).

2.3.2. *Una Església de cultura excessivament monocèntrica*

El cristianisme segueix aculturat exclusivament en la cultura occidental. El destí universal de l'Evangelí es troba seriosament compromès des de fa segles, com a conseqüència del seu (des-)encontre amb les cultures ameríndies, asiàtiques i africanes. La tasca missional, reiniciada el segle XVI, va ser incapaç de percebre o assumir conseqüentment la distinció entre fe i cultura. Els resultats finals van ser una evangelització confosa amb occidentalització, una fe (proposada o imposada) indivisiblement unida a una cultura aliena i juxtaposada a la pròpia, i, fet que és molt més greu, innumbrables víctimes humanes i destrosses culturals com a conseqüència de tal disbarat. Cinc segles més tard la cúria romana segueix atorgant un caràcter absolut a la interpretació occidental/romana del cristianisme, que provoca la impermeabilitat de les altres cultures a l'Evangelí. Aquest comportament tanca les portes d'aquelles cultures "minoritzades" a Crist, mentre paradoxalment se'ls prega amb tons patètics que les obrin. En el segle XXI, a l'Església se segueix reproduint el conflicte judaïtzant de la circumcisió: avui ja no cal ser jueu

per a ser catòlic, però és imprescindible ser culturalment occidental i europeu. La pressió del poder central romà reprimeix fins a l'asfíxia les legítimes pretensions d'aculturació de l'Evangeli de les Esglésies locals perifèriques. Fins al punt que encara és més exacte parlar d'Esglésies europees a l'Àfrica, a Àsia o a l'Altiplà andí que d'Esglésies africanes, asiàtiques o andines. Les causes que van originar la penosa història de De Nobili i Ricci segueixen vives. Si les Esglésies de la perifèria no són capaces de superar aquest control opressiu, l'aculturació de la fe⁴⁸ en les cultures no occidentals es farà inviable.

2.3.3. Església universal culturalment policèntrica

Si fa seu el signe de la diversitat cultural, l'Església renaixerà en un nou Pentecostès com a «germen i principi del Regne» per al nostre món. El seu propi pluralisme cultural mostrarà que l'Evangeli no tan sols pot arribar a expressar-se amb els elements propis de les més diverses cultures, sinó que, com va recordar Pedro Arrupe, té un dinamisme capaç de convertir-lo en principi inspirador, normatiu i unificant, que transforma i recrea les cultures, donant lloc a una nova creació.

L'Alè de Déu l'empeny en la direcció d'una apropiació de la diversitat cultural, que la posi més eficaçment al servei d'una cultura mundial de la fraternitat. Així, l'Església contribuirà, més decidivament que amb tota la seva doctrina social, a il·luminar formes culturals de «seguir dient l'humà» (J. Muguerza) en la convivència, impregnades amb els tarannàs de la fraternitat, del

reconeixement dels drets de l'altre, i del respecte i la potenciació de la diversitat cultural. La realització del vell mite de la ciutadania universal, la construcció del qual s'ha convertit avui en una qüestió de supervivència per a *tota* la humanitat, sembla fer més urgent el reconeixement del pluralisme cultural com a signe del Regnat de Déu.

2.4. La cultura democràtica

La crisi econòmica mundial està deixant molt clara la gran amenaça que plana sobre la democràcia. El sistema democràtic està en perill, en risc creixent d'esvanir-se per l'impacte del mercat. Queixalada rere queixalada, la dictadura del capitalisme el va destruint, mentre promou un feixisme social que criminalitza els pobres i els indignats del 15M. Cada dia esmorzem amb la notícia que les autoritats polítiques europees actuen per «obediència deguda...» als mercaders.

En plena incertesa s'obre pas la certesa de la necessitat del canvi. Com U. Beck declarava recentment a la premsa, «la crisi financera mundial és el Txernòbil dels neoliberals, de tots els qui creuen que el mercat ho arregla tot. Hi ha d'haver alguna cosa més, una visió de la democràcia diferent, que no es veu als debats dels partits, no unes altres institucions, sinó procediments perquè la gent participi més...»⁴⁹

El sistema democràtic mai no ha estat reconegut per l'Església institucional com un signe del Regnat de Déu, malgrat haver constituït un colossal progrés humanitzador. Evidentment està contaminat des del seu origen, però no més

que l'antic règim del govern autocràtic dels reis. Amb prou feines la institució eclesial l'ha acceptat com una realitat fàctica amb la qual cal carregar i en la qual cal negociar cotes de poder amb els seus representants.

Avui més que mai és urgent que la jerarquia percebi la democràcia com un signe del Regne de Déu, el faci seu, i reconegui la seva cultura de la igualtat, de la llibertat i dels drets humans com a anticipació parcial de la utopia del Regnat de Déu en la història. Òbviament, si assumeix el signe de la democràcia, com a forma de vida i tarannà eclesial, l'Església entrarà necessàriament en processos de canvi i transformació de la seva figura històrica actual, que en gran mesura és avui reflex de l'antic règim autocràtic. Però aquest canvi constituirà el seu millor servei a les democràcies actuals.

Percebre la democràcia com un signe del Regne de Déu facilitaria que l'Església entri en un procés de canvi i transformació

Les nostres democràcies esquerdes estan demanant realitats simbòliques que les ajudin a transcendir i superar els seus objectius pragmàtics i roms d'utopia solidària. Una realitat simbòlica és aquella que té la capacitat de provocar l'anhel i el desig de la realitat significada, i de convocar els homes en l'esforç comú per construir-la i viure-la.

El simbòlic *provoca un què-pensar* (Ricoeur), però també *provoca un què-fer*. La jerarquia eclesiàstica no s'hauria d'accontentar amb fer crides a la regeneració moral de les democràcies reals. La seva condició de «germen i principi del Regne» esperona l'Església amb la necessitat que la democratització de les seves estructures i mecanismes de gestió faci present i visible la seva condició de misteri de comunió als ulls dels ciutadans europeus d'avui. Un progrés en aquella direcció suposarà una condensació més gran del seu potencial simbòlic, i consegüentment una oportunitat millor de convertir-se en referent utòpic d'un projecte polític de *democràcia integral*, que superi les deficiències del model participatiu de les nostres democràcies occidentals i capitalistes.

L'Alè de Déu que promou aquest canvi de direcció de l'Església catòlica és la mateixa brisa suau que suporta i alimenta la democràcia. Així ho ha vist G. Zagrebelsky:

«No és casual la propensió cap a formes autocràtiques de govern [...] pròpia de totes les concepcions polítiques basades en la veritat i en la lluita contra l'error. Així ha sigut per al catolicisme. Només a la segona meitat del segle XX s'ha obert un difícil debat que ha conduït el Concili Vaticà II a optar preferentment per la democràcia com el règim més acord amb la igual dignitat de tots els éssers humans, d'igual filiació divina. [...] El déu que és compatible amb la democràcia —que pot fins i tot ser el seu suport i aliment— no és el déu que divideix, que parla per manar i

condemnar; no és la potència que regna al món. És més aviat el déu que esplèndidament s'apareix al profeta Elies a la muntanya de l'Horeb (1Re 19,11-13), en un diàleg ple de respecte i llibertat: "Aleshores s'aixecà de davant el Senyor un vent huracanat i violent que esberlava les muntanyes i esmicolava les roques, però en aquell vent el Senyor no hi era. Després del vent va venir un terratrèmol, però el Senyor tampoc no era en el terratrèmol. Després del terratrèmol va arribar foc, però el Senyor tampoc no era en aquell foc. Després del foc es va alçar el murmuri d'un ventijol suau. En sentir-lo, Elies es tapà la cara amb el mantell, va sortir de la cova i es quedà dret a l'entrada". També perquè a la veu que els homes reben del Senyor d'aquesta forma discreta, s'ajusta el que diu el salmista: "Déu ha parlat, i jo he entès dues coses" (Sl 62,12), la qual cosa significa el dubte, la dificultat de no haver entès bé, que constitueix la condició existencial de qui viu en la fe (que només qui creu en alguna cosa pot dubtar). Davant d'això, la pretensió de l'home –sigui quina sigui la posició dels creients en la so-

cietat– d'ostentar una veritat, substituint la paraula murmurada per Déu per la seva, pot semblar fins i tot blasfema. I l'obediència passiva que s'hi presta pot semblar fins i tot idolatria»⁵⁰.

Punt final

La crisi de comunicació amb la societat que pateix l'Església l'ha situat en un punt crític que alguns consideren de «no retorn». Ni sospitar permanentment de la novetat, ni protegir-se numantament en el passat davant els "vents" de canvi, no haurien de ser mai les consignes eclesials per a sortir d'un mal pas així. Aquest no és el clima per a sembrar l'Evangelí de Déu en el món.

Els signes dels temps són, davant seu i per a ella, crides de l'Esperit a obrir nous camins al Regnat de Déu. La seva lectura i el seu discerniment seran expressió acabada de la seva fidelitat a Aquell qui ve mitjançant l'Esperit de Déu. Constituiran una forma excelsa de mantenir obert permanentment el diàleg dels homes amb les crides de Déu, ja que en aquest discerniment l'Església es manté en diàleg, alhora, amb els homes i amb Déu.

1. Cf. Dolores ALEIXANDRE, «De Elías a Juan de la Cruz. Un itinerario de silencio», a *Revista Catalana de Teología*, XXV (2000), pàg. 191-201.
2. Concili Vaticà II, *Constituciones, Decretos y Declaraciones*, BAC, Madrid 1968, pàg. 9.
3. Cf. M. D. CHENU, *Los signos de la época a AA., La Iglesia en el mundo actual. Constitución «Gaudium et Spes»*. *Comentarios al Esquema XIII*, Bilbao, DDB, 1968, pàg. 95-102.
4. Cf., a més dels textos aquí transcrits, PO 9b; UR 4a; AA 14c.
5. «Per complir aquesta tasca, l'Església té permanentment el deure d'escutar els signes dels temps i d'interpretar-los a la llum de l'Evangeli, talment que, d'una manera acomodada a cada generació, pugui respondre als interrogants perennes dels homes sobre el sentit de la vida present i de la futura, i sobre la relació de l'una amb l'altra. Cal, doncs, conèixer i comprendre el món en què vivim, i també les seves esperances, les seves aspiracions i el seu caràcter dramàtic.» (GS 4)
6. «El Poble de Déu, mogut per la fe per la qual creu que és conduït per l'Esperit del Senyor que omple l'univers, procura discernir en els esdeveniments, en les exigències i en les aspiracions en les quals participa junt amb els altres homes del nostre temps, quins són els veritables signes de la presència i del pla de Déu. La fe, en efecte, ho esclareix tot amb una nova llum i manifesta les intencions de Déu sobre la vocació integral de l'home, i per això guia la intel·ligència vers solucions plenament humanes.» (GS 11)
7. «Correspon a tot el poble de Déu, sobretot als pastors i teòlegs, amb l'ajuda de l'Esperit Sant, escoltar atentament, discernir i interpretar els diferents llenguatges del nostre temps, i saber-los valorar a la llum de la paraula de Déu, a fi que la veritat revelada pugui ser percebuda cada vegada més a fons, més ben entesa i més adequadament presentada.» (GS 44a)
8. Cf. «La Iglesia católica-romana no es la verdadera Iglesia de Cristo», *Revista Latinoamericana de Teología*, 83, setembre de 2011, pàg. 255-265.
9. Cf. J. I. GONZÁLEZ FAUS, *La autoridad de la verdad. Momentos oscuros del magisterio eclesial*, Madrid, Herder 1996, pàg. 189-223.
10. Cf. J. PEREA, «Disentir para reformar la Iglesia», *Iglesia Viva*, 245 2011/1, pàg. 61-100.
11. Cf. Víctor CODINA, *Creo en el Espíritu Santo. Pneumatología narrativa*, Santander, Sal Terrae 1994, pàg. 155-159.
12. RATZINGER, *Introducción al cristianismo*, Salamanca, Sígueme, 1969, pàg. 293-294.
13. Cf. V. R. AZCUI, «El Espíritu y los signos de los tiempos. Legado, vigencia y porvenir de un discernimiento teológico», *Concilium* 342 (setembre 2011), pàg. 603.
14. Cf. J. COMBLIN, «Los signos de los tiempos», *Concilium* 312 (setembre de 2005), pàg. 530.
15. Luis GONZÁLEZ-CARVAJAL, *Los signos de los tiempos. El Reino de Dios está entre nosotros...* Santander, Sal Terrae, 1987, pàg. 231.
16. J. COMBLIN, o.cit., pàg. 532.
17. La fórmula «Pare/Cap de la familia del món» és de J. D. CROSSAN, *Cuando oréis, decid: «Padre nuestro...»*, Santander, Sal Terrae, 2011, pàg. 43-69.
18. A Nm 24,4.16 se suggereix la mística d'ulls oberts. El text litúrgic del dilluns de la tercera setmana d'Advent tradueix els versets així: «oracle del que escolta paraules de Déu, que contempla visions del Poderós, en èxtasi, amb els ulls oberts».
19. Cf. Ibid., pàg. 93-117.
20. Cf. J. MOLTSMANN, *La Iglesia, fuerza del Espíritu*, Salamanca, Sígueme, 1978, pàg. 232-233.
21. Cf. J. L. SEGUNDO, «Revelación, fe, signos de los tiempos», *Revista Latinoamericana*, 14, maig-agost de 1988, pàg. 139.
22. J. B. METZ, *Memoria passionis. Una evocación provocadora en una sociedad pluralista*, Santander, Sal Terrae, 2007, pàg. 146.
23. Cf. o. cit., pàg. 57-101; 232-234.
24. «La recepción del Vaticano II en Latinoamérica. El lugar teológico 'la iglesia y los pobres'»

- a G. ALBERIGO-J. P. JOSSUA (eds.), *La recepción del Vaticano II*, Madrid, Cristiandad, 1987, pàg. 213-214.
25. Cf. D. TRACY, *Pluralidad y ambigüedad. Hermenéutica, religión, esperanza*, Madrid, Trotta, 1997, pàg. 156, n. 56.
26. Cf. JON SOBRINO, *Jesucristo Liberador. Lectura histórico-teológica de Jesús de Nazaret*, Madrid, Trotta, 1991, pàg. 330.
27. Cf. R. DÍAZ-SALAZAR, *Desigualdades internacionales. ¡Justicia ya!*, Barcelona, Icaria, 2011. La cita en pàg. 5.
28. Per raons d'espai, ometo dades quantitatives de les desigualtats nacionals i internacionals, que es poden trobar molt fàcilment.
29. Cf. T. RUSTER, *El Dios falsificado. Una nueva teología desde la ruptura entre cristianismo y religión*, Salamanca, Sígueme, 2011, pàg. 13-14.
30. Cf. CROSSAN, o. cit., pàg. 93-98.
31. F. MERNISSI, *Sueños en el umbral. Memoria de una niña del harén*, Barcelona, Muchnik, 1997, pàg. 217.
32. Cf. F. J. VITORIA, «Al servicio de la fraternidad humana. Profecía y sabiduría de la tradición de Jesús de Nazaret», *Iglesia Viva* 244 (octubre-desembre 2010), pàg. 83-100.
33. Cf. A. COMÍN I OLIVERES - L. GERVAISONI I VILA (coords.), *Democràcia econòmica. Vers una alternativa al capitalisme*, Barcelona, Catalunya segle XXI, 2009; B. BASTIDA, *Crisi, un final per escriure? Causes, conseqüències i sortida a una crisi de sistema*, Barcelona, Cristianisme i Justícia, Quadern 173; V. NAVARRO, J. TORRES LÓPEZ I A. GARZÓN ESPINOSA, *Hay alternativas*, Madrid, Sequitur ATTAC, 2011.
34. J. C. MÈLICH, *Ética de la compasión*, Barcelona, Herder, 2010, pàg. 222.
35. Cf. J. D. CROSSAN, o.cit., pàg. 143-168.
36. Aquesta campanya ha estat impulsada per SETEM, Justícia i Pau i l'Observatori del deute en la globalització. www.bbvasinarmas.org
37. M. CASTELLS / M. SUBIRATS, *Mujeres y hombres: ¿Un amor imposible?*, Madrid, Alianza Editorial, 2007, pàg. 16-17.
38. Cf. L. RAMÓN, *Dones en peu de vetlla. Justícia, sol·licitud i transformació*, Barcelona, Cristianisme i Justícia, Quadern 176, pàg. 21-23.
39. Cf. J. I. GONZÁLEZ FAUS, *Otro mundo es posible... desde Jesús*, Santander, Sal Terrae, 2010, pàg. 137-186.
40. Cf., E. A. JOHNSON, *La que es. El misterio de de Dios en el discurso teológico feminista*, Barcelona, Herder, 1992, pàg. 42-50.
41. Es poden trobar unes interessants pautes sobre la universalització de la causa feminista a L. RAMÓN, o. cit., pàg. 18-19.
42. Cf. E. A. JOHNSON, o. cit., pàg. 56-59.
43. Cf. E. SCHÜSSLER FIORENZA, *Cristología feminista crítica. Jesús, Hijo de Miriam, Profeta de la Sabiduría*, Madrid, Trotta, 2000, pàg. 141-182.
44. Cf. L. RAMÓN, *Queremos el pan y las rosas. Emancipación de las mujeres y cristianismo*, Madrid, HOAC, 2011, pàg. 150-151.
45. Cf. UNESCO, *Nuestra diversidad creativa. Informe de la Comisión Mundial de Cultura y Desarrollo*, Madrid, Fundación Santa María/SM, 1997, pàg. 9.
46. I. RAMONET, *Un mundo sin rumbo. Crisis de fin de siglo*, Madrid, Debate, 1997, pàg. 63.
47. Cf. A. PIERIS, *¿Universalidad del cristianismo?* en Cristianisme i Justícia, *Universalidad de Cristo. Universalidad del pobre. Aportación al diálogo interreligioso*, Santander, Sal Terrae, 1995, pàg. 162.
48. Cf. A. TORRES QUEIRUGA, «Inculturación» a C. FLORISTÁN-J.J. TAMAYO, (eds.), *Conceptos fundamentales de Pastoral*, Madrid, Cristianidad, 1983 i a Id. *Conceptos fundamentales del cristianismo*, Madrid, Trotta, 1993, pàg. 471-480 i 611-619 respectivament; P. Suess, *Inculturación*, a I. ELLACURÍA-J. SOBRINO, (eds.), *Mysterium Liberationis. Conceptos fundamentales de la Teología de la Liberación II*, Madrid, Trotta, 1990, pàg. 377-422.
49. Cf. *El Correo*, 1/12/2011, pàg. 38.
50. Cf. G. ZAGREBELSKY, *Contra la ética de la verdad*, Madrid, Trotta, 2010, pàg. 138-139.

QÜESTIONS PER A LA REFLEXIÓ

1. L'autor dedica el Quadern a una sèrie de persones. Et situes en algun dels grups que enumera? Quines són les teves esperances i els teus somnis?
2. Quins vents de canvi creus que corren per l'Església en aquest temps de cruïlles i perplexitat? És possible endevinar on bufa l'Esperit i en quina direcció, per a deixar-nos moure per ell, i no per "altres aires", encara que bufin des de la cúria vaticana?
3. Què et sembla que ajudaria l'Església a detectar signes del Regne enmig de les ambigüitats del nostre present? Quan l'Església és "radar" que descobreix i assenyalava el pas de Déu per la història, i quan, en canvi, es converteix en "ciutadella emmurallada" protegida del món i oposada a ell?
4. L'autor proposa quatre signes dels nous temps inaugurats per Jesús de Natzaret: les desigualtats del món, l'emancipació de les dones, el pluralisme cultural i la democràcia.

Ara ha arribat el moment de parlar alt i sense embuts del capitalisme com una de les màximes referències religioses de la cultura occidental del nostre temps. La crisi econòmica que patim ha posat de manifest, per si encara en quedava algun dubte, que el verdader absolut del nostre món globalitzat és el Capital. El poder d'unió i relació del diner ha substituït funcionalment el de la religió. La «realitat fonamental» que ho determina tot ja no és Déu, sinó el capitalisme. *Mammon* ha tornat en versió capitalista i avui més que mai és l'antagonista per antonomàsia del Déu cristià (cf. Mt 6, 24).

Creus que necessitem estils radicals de vida austera i solidària que propiciïn una civilització alternativa, fraterna, igualitària i lliure? Proporciona el cristianisme energia i saviesa per a intentar-ho i esperança per a aconseguir-ho?

Què et sembla que és necessari reformar a l'Església perquè hi hagi una major igualtat entre l'home i la dona?

On caldria posar l'accent pel que fa referència al pluralisme cultural?

Quines estructures haurien de ser transformades per a fer visible una cultura de la democràcia?

5. Si ets dels esperançats al final de la lectura et sentiràs reforçat per:

L'Alè de Déu que ve embolcallat en els vents forts de canvi que avui recorren el nostre món. Unes vegades topant, unes altres esquivant, però sempre pugnament amb altres corrents poderosíssims que pretenen sufocar-los per perpetuar «el desordre establert» en el qual vivim.

I et sentiràs cridat a discernir signes dels darrers temps en aquestes experiències humanes que anomenem “experiències de contrast” i que assenyalen allò que Déu no vol perquè s'oposa al Regnat de Déu.

Cristianisme i Justícia (Fundació Lluís Espinal) és un Centre d'Estudis promogut per la Companyia de Jesús de Catalunya. Agrupa un equip de professors universitaris i especialistes en teologia i en diverses ciències socials i humanes interessats pel cada cop més indispensable diàleg cultural fe-justícia.

La col·lecció Cristianisme i Justícia presenta algunes de les reflexions dels seminaris de l'equip del Centre o alguns dels treballs dels seus membres i col·laboradors.

146. C-A. TREPAT, Educar sense instruir? - 147. J. CARRERA, Identitats per al segle XXI - 148. CRISTIANISME I JUSTÍCIA, Comentari a la "Notificació" sobre Jon Sobrino - 149. J. GARCIA ROCA, Educació per a la Ciutadania - 150. S. BUSQUETS, Els nostres veïns del carrer - 151. J. FLAQUER, Vides Itinerants - 152. SERVEI JESUÏTA A MIGRANTS (SJM) - ESPANYA, Immigrants: Invasors o ciutadans? - 153. X. ALEGRE, J. GIMÉNEZ, J. I. GONZÁLEZ FAUS, J. M. RAMBLA, Què passa a l'Església? - 154. J. BOTEY, Construir l'esperança - 155. D. VELASCO, La propietat privada: és un robatori? - 156. D. VELASCO, Cap a una visió cristiana de la propietat - 157. M. D. OLLER, Construir la convivència - 158. J. M. GORDO, La cristologia de Joseph Ratzinger - Benet XVI - 159. QUATRE TESTIMONIS, Per què vaig tornar a la fe - 160. J. GIMÉNEZ, Les preguntes que portem dins - 161. J. CARRERA I CARRERA, El problema ecològic: una qüestió de justícia - 162. J. F. MÀRIA I SERRANO, El jove, el guru i l'ocell - 163. J. I. GONZÁLEZ FAUS, Por de Jesús - 164. S. THIÓ - M. LL. GERONÉS, ASSOCIACIÓ ÀKAN, I qui dius que sóc jo? - 165. X. ALEGRE, Resistència i esperança cristianes en un món injust - 166. J. I. GONZÁLEZ FAUS, Quan el nihilisme despulla la fraternitat - 167. CÀRITAS DIOCESANA DE BARCELONA I CRISTIANISME I JUSTÍCIA, Una mirada a la pobresa - 168. P. ARROJO, Crisi global de l'aigua - 169. D. IZUZQUIZA, En partir el pa - 170. J. CARRERA, Cristianisme i societat des de la perspectiva ètica - 171. G. DUCH, F. FERNÁNDEZ SUCH, L'agroindústria sota sospita - 172. J. LAGUNA, Fer-se càrrec, carregar i encarregar-se de la realitat - 173. B. BASTIDA, Crisi, un final per escriure? - 174. J. I. GONZÁLEZ FAUS, "Ja hi vaig, Senyor". Contemplatius en la relació - 175. J. BOTEY, Capellans obrers. Compromís de l'Església amb el món obrer - 176. L. RAMÓN, Dones en peu de vetlla - 177. J. I. GONZÁLEZ FAUS, El naufragi de l'esqueria - 178. F. J. VITORIA, Vents de canvi

Els títols que estan exhaurits en format paper es poden descarregar d'internet: www.cristianismeijusticia.net

N. 178, febrer 2012

La Fundació Lluís Espinal envia gratuïtament els quaderns CJ a tothom que els sol·licita. Si vostè desitja rebre'ls, demani'ls a:

Cristianisme i Justícia

Roger de Llúria, 13 - 08010 Barcelona

Tel: 93 317 23 38 - fax: 93 317 10 94

info@fespinal.com - www.cristianismeijusticia.net

cristianismeijusticia

cijusticia

fespinal89